СКЛАДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ПТАХІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

І. С. СИНЕЛЬНИКОВА, кандидат філологічних наук, асистент,
Білоцерківський національний аграрний університет
E-mail: speakenglish12@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6648-7219>

Н. С. БЕРЕГОВЕНКО, асистент,
Білоцерківський національний аграрний університет
E-mail: natalia.berehovenko@btsau.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3825-0390>

Н. С. ДЕМЧЕНКО, асистент,
Білоцерківський національний аграрний університет
E-mail: demchenkonatalie@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8279-0613>

Анотація. Стаття присвячена аналізу специфіки перекладу англomовних термінів підмови птахівництва українською мовою. Прості полісемічні та омонімічні термінологічні одиниці є матеріалом дослідження. Проведений огляд літератури підтвердив неоднотайність дослідників у тлумаченні омонімії та багатозначності в термінології. Окреслено проблеми при перекладі омонімічних та багатозначних термінів підмови птахівництва та запропоновано можливі шляхи вирішення цих проблем. У роботі подані види термінологічної омонімії та полісемії простих одиниць та аббревіатур, а також з'ясовано, що найбільші труднощі виникають у перекладі внутрішньогалузевих простих термінів. Було встановлено, що особливу складність для роботи перекладача становить омонімія термінів-аббревіатур, оскільки науково-технічна література є сферою їх широкого вживання. Очевидно, що найадекватнішим способом перекладу терміну є його передача за допомогою наявного в мові перекладу еквівалента. Назагал, чіткі еквіваленти мають ті терміни, які утворені від грецьких і латинських коренів. У термінологічному апараті птахівництва більшість таких слів стосуються анатомії промислової птиці та процесу їх розведення.

Встановлено, що найпоширенішими способами передачі термінів підмови птахівництва українською мовою є: транскрибування, транслітерація, калькування, описовий переклад. Вважаємо, що найдоцільніше використовувати транскрибування, транслітерацію, калькування при перекладі назв порід промислової птиці. Описовий метод перекладу найчастіше застосовується при роботі з термінами-дієсловами: «to mate» – схрещувати породи, «to sex» – розділяти виводок за статтю, «to go broody» – збиратися насиджувати яйця, «to hatch» – насиджувати яйця, вилуплюватися, «to breed» – вирощувати на плем'я. Коректність перекладу омонімічного чи багатозначного терміна вимагає обізнаності у галузі птахівництва та розуміння змісту англійського терміна, а також знання відповідної термінології української мови.

Ключові слова: термінологія, омонімія, полісемія, міжгалузеві та внутрішньогалузеві терміни.

Актуальність. Переклад термінології, безсумнівно, входить до кола найголовніших проблем як лінгвістики в цілому, так і перекладознавства зокрема. Це пояснюється зміною парадигми сучасної лінгвістики, вектор її орієнтованості на людину і на її потреби трансформував способи опису мови і, як наслідок цього, призвів до зміни лексикографічного опису терміна. Фахівці, що працюють над перекладами технічних текстів, де вживаються терміни, знають, що їх перекладати досить легко, бо ці слова однозначні, не мають синонімів, їх значення є

фіксованим. Однак, один і той самий термін може використовуватися для позначення різних понять у різних галузях знань або навіть в одній. Часто виникають певні труднощі під час пошуку адекватного еквівалента в мові перекладу, адже правильний переклад є неможливим без додаткових професійних знань, пов'язаних з походженням, класифікацією, функціонуванням та особливостями перекладу саме термінів.

На сучасному етапі розвитку українського перекладознавства підвищена увага приділяється оптимізації вокабуляру термінологічних одиниць фахових мов, бо за

радянської епохи український термінологічний апарат мав досить вузьке коло застосування, поява нових термінологічних одиниць обмежувалася аматорським середовищем, професійний же лексикон не розширюється. «У більшості словників домінували засади унормування великого шару лексики різних термінологічно-номенклатурних систем сучасної української літературної мови, на кшталт найменшого розходження з російськими науковими назвами» [5].

XX та XXI століття стають епохою швидкого технологічного та наукового прогресу, нових досягнень та відкриттів, що призводить до збільшення обсягу науково-технічної інформації, у такий спосіб вимагаючи все більше уваги філологів, зокрема і перекладачів. До того ж за останні роки минулого століття з'явилося багато нових галузей знань, які прийшли до нас з-за кордону, тому сьогодні маємо гостру потребу доопрацювати україномовний термінологічний апарат, розвивати його на вимогу часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковий інтерес у сучасному перекладознавстві викликає переклад термінологічних одиниць фахових мов, бо саме упорядкування науково-технічного лексичного апарату багато в чому залежить від подолання мовної «розгубленості» в професійних галузях знань, тому в лінгвістиці актуальне значення набувають дослідження, які сприяють подоланню мовних бар'єрів у професійних сферах діяльності. Термінологи (В. Виноградов, Г. Винокур, О. Смирницький), вивчаючи процес термінотворення, закріплення терміна в терміносистемі, виявили базові механізми номінації, прагнуть досягти чіткої еквівалентності перекладу термінологічних лексем для встановлення коректних міжмовних відповідностей науково-технічних понять, як на національному, так і міжнародному рівнях. Зазначене вище зумовлює актуальність нашого дослідження.

Термінологічна система являє собою складний та багаторівневий лексичний пласт. Л. Дінес зазначає, що термінологія будь-якої галузі знань знаходиться в русі, вона постійно змінюється кількісно та якісно. Деякі слова виходять з ужитку або трансформуються в інші або їх починають використовувати для позначення нових понять [2].

Незважаючи на різні підходи до визначення поняття «термін» (функціональний, комунікативний, когнітивний тощо), більшість дослідників погоджуються, що «термін» – це слово або словосполучення, яке означає спеціальне поняття і містить наукову або технічну інформацію. Визначення поняття «термін», запропоноване В. Лейчиком, здається нам найбільш вдалим: термін – це

лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає загальне, конкретне або абстрактне поняття спеціальної сфери знань або діяльності [6].

Зауважимо, що найчастіше фахівці-термінознавці приділяють увагу перекладам термінів у підмовах економічного фаху (банківська справа, облік та аудит, міжнародна економіка тощо, медичній термінології [7; 10; 1]. Переклад же зоотехнічної термінології не є частим об'єктом досліджень. Таким чином, **метою** статті є вивчення специфіки перекладу англomовних термінів, які вживаються у межах підмови птахівництва українською мовою; особлива увага приділена полісемічним та омонімічним термінологічним одиницям.

Матеріалом дослідження стали близько 700 англійських зоотехнічних термінів напряду птахівництва, які були відібрані з відповідних англійських фахових текстів (наукових статей та науково-дидактичних матеріалів, інструкцій для фахівців). Дослідження методологічно базується на системно-структурному підході, що дозволяє провести синхронний аналіз мовних явищ на основі зв'язків і відношень між цими елементами. Аналіз парадигматичних відношень термінології відбувався на основі принципів семантичного поля та тематичної організації термінопонять. Було також застосовано описовий та порівняльний методи.

Актуальність даної публікації

пояснюється необхідністю дослідження проблем перекладу термінології птахівництва, оскільки зоотехнічна лексика загалом, та птахівницька, зокрема, поступово розширюється у словниковому складі української мови останніми роками, що зумовлюється насамперед стрімким розвитком цієї галузі та виходом українських виробників на міжнародний ринок. Продукція цієї частини господарства є потрібна як на внутрішньому ринку України, так і на міжнародному, і саме з цієї причини вітчизняні фахівці вивчають досвід закордонних колег і, тому мають потребу в адекватному перекладі професійної літератури, наукових доробок та, пов'язаних з цим, економічних та виробничих процедур, бо міжнародна інтеграція в цій галузі стає запорукою її стрімкого розвитку.

Результати дослідження та їх обговорення. У нашому дослідженні детальна увага приділяється вивченню проблеми перекладу омонімічних та багатозначних термінів з англійської мови на українську. Саме вони викликають найбільше складнощів, адже їх коректний переклад є контекстуально залежним, і тому, перш ніж обрати адекватний варіант перекладу необхідно детально вивчити контекст його вживання. Тому, спершу потрібно чітко дати визначення поняттям омонімія та багатозначність. Розмежування понять омонімії

та багатозначності (полісемії) не є чітким, його межі є досить розмитими, бо дослідники не мають однозначної думки. Більшість вчених, однак схиляються до тієї точки зору, що омонімами є однакові за своєю формою слова, які раніше були різними, але внаслідок історичного розвитку збіглися, а всі інші випадки, коли форма слів з різним значенням збігається, називають полісемією або багатозначністю [6].

Загальноновизнаним є той факт, що омонімія – це незмінна універсаль, тому наявність омонімів у мові є абсолютною та закономірною. Саме цей факт визначає одну з основних проблем, що можуть виникнути при перекладі науково-технічних текстів, адже лексичні елементи є тотожними за своєю формою, але різняться за своїми значеннями. Це явище пояснюється тим, що у терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується семантична форма словотворення: існуючим формам слова надається інше конкретне значення. Незалежно від того яким є термін – багатокомпонентним сполученням чи виступає як термін-словосполучення або термін-слово, омонімія поширюється на кожен з них, і кожен перекладач так чи інакше зустрічає це явище у процесі роботи [5].

Існують два типи термінів-омонімів – міжгалузеві та внутрішньогалузеві. При міжгалузевій омонімії за термінами закріплені різні дефініції, бо вони використовуються в різних термінологічних системах. При внутрішньогалузевій омонімії одна і та ж форма слова має різні значення в одній і тій самій термінологічній системі. Наприклад, термін «stock». У банківській справі він має значення «акції, пакет акцій», у птахівництві ми зіткнемося зі значенням «поголів'я (птиці)», тобто тут ми маємо справу з міжгалузевою омонімією, однак якщо вважати, що птахівництво є частиною зоотехнічної галузі, то ми стикнемося з внутрішньогалузевою омонімією, оскільки термін «stock» може перекладатися як «стадо (худоби)». Наведемо ще приклади, «to breed» – «виводити породу чи сорт, займатися селекцією» або «виробляти ядерну енергію»; «flock» – «стадо», «жмут (пасмо) волосся чи шерсті», «флок (тип тканини)» [10].

Атрибутивні сполучення омонімічних термінів становлять більшу складність для перекладача, оскільки значення передують терміну та визначає перетворення словосполучення на галузевий або вузькогалузевий термін: атрибутивне сполучення flock: «floor flock» – «поголів'я (птиці), яке утримують на підстилці (в умовах птахоферми)» (птахівництво), «hill flock» –

«отара овець, що пасеться в горах» (тваринництво), «staffing flock» – «волокнутий наповнювач» (виробництво текстилю), «hybrid flock» – «гібридна група» (генетика) тощо.

Особливу складність для роботи перекладача становить омонімія термінів-аббревіатур, оскільки науково-технічна література є сферою їх широкого вживання. Для утворення аббревіатури найчастіше використовують лише перші літери слів, а їх в англійській мові 26, тому навіть при комбінації лише двох чи трьох літер існує ймовірність збігу їхніх форм у різних галузях науки чи техніки. Прослідкуємо деякі міжгалузеві омонімічні скорочення:

- AGP: Antibiotic Growth Promoter – кормовий антибіотик (птахівництво); Accelerated Graphics Port – прискорений графічний слот (комп'ютерні технології); acid glycoprotein – галюциногенна речовина (фармакологія); agar gel precipitation – осадження агарного гелю (фармакологія);

- BBW: broad breasted white – широкогруда порода білих гусей (птахівництво); black box warning – спеціальне попередження на медичних препаратах про необхідність обережно з ними поводитися (медицина); brake by wire – електричне управління гальмівною системою (автомобільна промисловість);

- BPR: Barred Plymouth Rock – плімутрок смугастий (порода курей) (птахівництво); battery plotting room – обчислюваний пункт батареї (військовий термін); batch production record – журнал виробництва партії (фармакологія);

- CL: Cream Legbar – кремовий легбар (порода курей) (птахівництво); construction license – ліцензія на будівництво (атомна енергетика); cable link – кабельна лінія (технічна термінологія);

- DLM: deep litter method – метод утримання поголів'я птиці на глибокій підстилці (птахівництво); dominant lethal mutation – домінуючі летальні мутації (медицина);

- FCR: Feed conversion ratios – ступінь засвоєння кормів; forwarder's certificate of receipt – розписка експедитора про отримання вантажу (логістика); Folin-Ciocalteu Reagen – реагент Фоліна-Чекальтеу; full-cost recovery – повне відшкодування витрат.

Коли йдеться про багатозначність, потрібно зауважити, що найчастіше полісемією наділені окремі терміни. Наприклад, «sex» – стать, розділяти виводок за статевим принципом; «breed» – сорт, порода, вид, вирощувати на плем'я, виводити новий сорт чи породу. Така багатозначність може буди пояснена розбіжністю у способах словотворення в англійській та українській мовах, тому перекладачу необхідно керуватися також синтаксичними маркерами у своїй роботі, а також добре розуміти галузеві особливості, адже «breed» у сфері

птахівництва перекладається як порода, вирощувати на плем'я або виводити нову породу, однак, у сфері рослинництва цей термін матиме значення «сорт», «вирощувати для отримання посівного матеріалу».

Якщо вважати контекст вирішальним фактором для визначення перекладу англомовного терміна, то процес його відображення українською мовою пройде у два етапи. Спочатку необхідно з'ясувати його контекстуальне значення, і тільки потім безпосередньо обирати коректний варіант перекладу терміна українською мовою [4].

Незважаючи на те, що термін вважається однозначною лексичною одиницею, яка не залежить від контексту, в термінології птахівництва існує багато термінологічних одиниць, що вживаються як окреме значення загальноживих слів: «fowl» – домашня птиця, однак, у птахівництві це слово отримує дещо інше значення – «м'ясна курка, яку вже можна забивати». Тож очевидно, що контекст має важливу роль під час вибору варіанта перекладу, оскільки саме він уточнює вектор пошуку коректного значення слова. Крім того, навіть термінологічна одиниця, що використовується виключно у межах науково-технічного підстилю, може мати декілька термінологічних значень, вибір серед яких можливий лише шляхом аналізу контексту: «breast tenders» – філе курки або індички.

Очевидно, що найадекватнішим способом перекладу терміну є його передача за допомогою наявного в мові перекладу еквівалента [8]. Назагал, чіткі еквіваленти мають ті терміни, які утворені від грецьких і латинських коренів: «carcass» – каркас, «germinal disc» – зародковий диск, «instine» – кишківник. У термінологічному апараті птахівництва більшість таких слів стосуються анатомії промислової птиці та процесу їх розведення.

У більшості інших випадків терміни птахівництва перекладаються такими способами [8]: транскрибування, транслітерація, калькування, описовий переклад. Вважаємо, що найдоцільніше використовувати транскрибування («Leghorn» – легорн (порода курей)), транслітерацію («Ayam Cemani» – Аям Цемані (екзотична порода курей)), калькування (Broad

Breasted White – широкогруда біла гуска (порода гусей)) при перекладі назв порід промислової птиці.

Описовий метод перекладу найчастіше застосовується при роботі з термінами-дієсловами: «to mate» – схрещувати породи, «to sex» – розділяти виводок за статтю, «to go broody» – збиратися насиджувати яйця, «to hatch» – насиджувати яйця, вилуплюватися, «to breed» – вирощувати на плем'я.

Висновки. Тож, у підсумку маємо: термінознавство є галуззю лінгвістики, що швидко розвивається в умовах сьогодення; розвиток міжнародних зв'язків вимагає від перекладачів роботи з текстами будь-якої тематики, що, в свою чергу, зумовлює опрацювання великої кількості іншомовних термінів та необхідність їх систематизації; вивчення та систематизація англомовної зоотехнічної термінології знаходиться на початковому етапі.

До того ж слід зауважити, що при роботі з будь-якими багатозначними та омонімічними термінами найбільшу складність становлять внутрішньогалузеві слова та словосполучення, бо їх переклад цілком визначається контекстом.

Отже, коректність та адекватність вибору варіанта перекладу омонімічного чи багатозначного терміна підмови птахівництва вимагає від перекладача бути добре обізнаним у цій галузі, розуміти зміст терміну англійською мовою і знати відповідну термінологію української мови. З одного боку, важливими також є фонові знання фахівця та його вміння ефективно відтворювати нові поняття, які ще не зазначені в словниках, плідно використовувати різні галузеві довідники й Інтернет, цікавитися розвитком сучасної науки, розвиватися у професійному плані, мати можливість проконсультуватися зі спеціалістом. З іншого боку, українське перекладознавство має докласти зусиль для накопичення, опрацювання та систематизації термінологічного апарату зоотехнічної галузі загалом, та птахівництва зокрема. Перспективним, на нашу думку, є розробка та складання двомовних довідників та словників для цієї галузі сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Бойко І. Синонімія, антонімія і паронімія в англійській термінології косметології та естетичної медицини. *Південний архів (філологічні науки): зб. наук. праць*. 2020, № 84 с. 70-75.
2. Динес Л. А. Специфика составного термина в частноотраслевой терминосистеме: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1986. 19 с.

3. Коваленко А. Я. Научно-технический переклад. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2001. 284 с.
4. Кочан І. Українське термінознавство 1960-1990 років. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»: Зб. наук. праць*. 2012, №733. С. 24-28.
5. Куцак Г. Міжгалузева термінологічна

омонімія. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. 1998, № 1. С. 74-76.

6. Левицкий В. В. Семасиология. Винница: Нова книга, 2006. 512 с.

7. Сандій Л. Гастрономічні терміни як ресурс для поповнення сучасного економічного лексикону англійської мови. *Південний архів (філологічні науки)*: Зб. наук. праць. 2019, № 78. С. 80-84.

8. Хоменко С. А., Цветкова Е. Е., Басовец И. М. Основы теории и практики перевода научно-технического текста с английского языка на русский: учеб. пособие. Минск: БНТУ, 2004. 204 с.

9. Фадеева О., Походій В. Адекватність перекладу англійських термінів кредитно банківської сфери. *Південний архів (філологічні науки)*: Зб. наук. праць. 2017, № 71. С. 135-139.

10. Dictionary of contemporary English. Harlow: Longman, 2003. p. 1950.

References

1. Boiko, I. (2020) Synonimiia, antonimiia i paronimiia v anhliiskii terminolohii kosmetolohii ta estetychnoi medytsyny [Synonymy, antonymy and paronymy in English terminology of cosmetology and aesthetic medicine]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*: zb.nauk. prats. No. 84, 70-75.

2. Dines, L. (1986) Specifika sostavnogo termina v chastnootraslevoj terminosisteme [Specificity of a compound term in a specific industry terminology system]: Extended abstract of Candidate's thesis (Philological Sciences). Leningad, 19.

3. Kovalenko, A. (2001) Naukovo-tekhnichnyi pereklad. [Scientific and technical

translation]. Ternopil: Vydavnytstvo Karpiuka, 284.

4. Kochan, I. (2012). Ukrainske terminoznavstvo 1960-1990 rokiv [Ukrainian terminology of 1960-1990]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia «Problemy ukrainskoi terminolohii»: Zb. nauk. prats. No 733, 24-28.

5. Kutsak, H. (1998). Mizhhaluzeva terminolohichna omonimiia [Intersectoral terminological homonymy]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist*: Zb. nauk. prats, 74-76.

6. Levickij, V. (2006) Semasiologija [Semasiology]. Vinnica: Nova kniga, 2006.

7. Sandii, L. (2019) Hastronomichni terminy yak resurs dlia popovnennia suchasnoho ekonomichnoho leksykonu anhliiskoi movy [Gastronomic terms as a resource to supplement the modern economic lexicon of the English language]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*: Zb.nauk. prats. No.78, 80-84.

8. Homenko, S., Cvetkova, E., Basovec, I. (2004) Osnovy teorii i praktiki perevoda nauchno-tehnicheskogo teksta s angliiskogo jazyka na russkij: ucheb. posobie [Fundamentals of the theory and practice of translating scientific and technical text from English into Russian]: ucheb. posobie. Minsk: BNTU, 204.

9. Fadieieva, O., Pokhodii, V. (2017) Adekvatnist perekladu anhliiskyykh terminiv kredytno bankivskoi sfery. [Adequacy of translation of English terms of credit and banking sphere]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*: Zb. nauk. prats. No 71, 135-139.

10. Dictionary of contemporary English. (2003) Harlow: Longman, 1950.

DIFFICULTIES IN TRANSLATION ENGLISH POULTRY TERMS INTO UKRAINIAN

I. S. Synelnykova, N. S. Berehovenko, N. S. Demchenko

Abstract. The purpose of this article is to single out some specific problems of English terms translation used in poultry farming into the Ukrainian language, special attention paid to polysemic and homonymous poultry terminological units.

The research material is about 700 English zootechnical terms of the poultry farming field. The words were selected from the relevant English texts on the corresponding professional topics (scientific articles and didactic materials, manuals for specialists). The research is methodologically based on the systemic-structural approach, so it enables synchronous analysis of linguistic phenomena that are based on connections and relationships between these elements. The analysis of the paradigmatic terminological relations is based on the principles of semantic fields and the thematic organization of terminology. Descriptive and comparative methods are also applied.

The review of the relevant scientific literature confirmed the ambiguity in interpretation of homonymy and polysemy in terminology. Problems in the translation of homonymous and polysemic poultry terms are identified and possible ways of solving the problems are proposed. The types of terminological homonymy and polysemy of simple units and abbreviations are described. It has been found out that the most difficulties arise in the translation of intra-industry simple terms.

The analysis of the notion "term" has shown that terms can be scientific and technical words used only in certain field, as well as widely used words that have commonly known meanings; when translating polysemous and homonymous terms, intra-industry ones are the most difficult to interpret adequately, since their translation completely depends on the context. The translation of a homonymous or polysemic term requires good knowledge in the poultry farming field as well as clear understanding of the English term

volume, awareness of the relevant Ukrainian terminology is necessary. Obviously, the most adequate way to translate a term is to convey it using the equivalent available in the language of translation. In general, the terms that are formed from Greek and Latin languages have clear equivalents. In the terminological apparatus of poultry farming, most of these words refer to the anatomy of industrial birds and the process of their breeding.

The most frequent translation transformations used in translation of poultry terms are: transcription, transliteration, calque and descriptive translation. We believe that it is best to use transcription, transliteration ("Ayam Cemani" – Ayam Cemani (exotic breed of chickens)), calque translation (Broad Breasted White – broad-breasted white goose (breed of geese)) when translating names of breeds of industrial poultry. Descriptive translation method is most often used when working with verb terms: "to mate" – to cross breeds, "to sex" – to divide the brood by sex, "to go broody" – to hatch eggs, "to hatch" – to incubate eggs, hatch, "to breed" – to keep animals for the purpose of producing young animals in a controlled way.

Keywords: *terminology, homonymy, polysemy, inter-sectoral and intra-industry terms.*